

A KIS- ÉS KÖZEPES VÁLLALATOK NEMZETGAZDASÁGI SÚLYA

A cikk a kis- és közepes vállalatoknak a magyar gazdaságban betöltött szerepét vizsgálja. A szerző megállapításainak verifikálását a magyar statisztika jelenlegi „strukturális“ válsága mindazonáltal csak a kívánatosnál kisebb mértékben volt képes segíteni.

Az 1989/1990-es politikai fordulat nyomán mind az összes gazdasági szervezetek, mind a kis-közepes vállalkozások száma robbanásszerűen nőtt. A gyarapodást mindenekelőtt az egyéni és társas magánvállalkozások működésének engedélyezése (továbbá gyakran a munkanélküliség kényszere, a csak az új cégek által igénybe vehető kormányzati támogatás, illetve az adóterheknek a legális cégeket a fekete gazdaság felé nyomó növekedése stb.) okozta. Az összes vállalkozások száma (a KSH évről-évre változó, s a más intézmények, pl. az APEH számaival nem egyező adatai szerint) az alábbiak szerint alakult:

kiváltásához a legtöbb szakmában néhány ezer forint és egy-két napos utánjárás szükséges. Egy Bt. alapítás adminisztrációja mintegy ötvenezer forintba kerül és mintegy kétheti ügyintézészt igényel. A jogi személyiségű cégek alapítása, a helyiségbérlés, a tőkeigényes tevékenységek beindításának a finanszírozása, az infrastruktúra kiépítése persze már nehezebb feladat.¹

A vállalkozások számának létszám-kategóriák szerinti bontásáról az Évkönyvek korábban nem közöltek rendszeresen teljes körű ada-

Gazdasági szervezetek száma

Szervezetek	1988	1990	1992	1994	1995	1996
Jogi személyiségűek	10.811	29.470	69.386	100.770	116.167	136.917
Jogi személyiség nélküliek	21.344	26.807	70.597	108.728	126.131	167.426
Egyéni vállalkozók	290.877	393.450	606.207	778.036	791.496	745.247
Non-profit szervezetek	28.500	38.300	48.982	72.315	74.803	65.719
Összesen	351.532	488.027	795.172	1.059.849	1.108.597	1.115.309

Forrás: 1988–1995. Statisztikai évkönyvek,
1996: A működő gazdasági szervezetek száma.
KSH. 1997

A szervezetek számának növekedése annak ellenére következett be, hogy az alapítás bürokráciája nagyobb a más országokban szokásosnál. Egyéni vállalkozói igazolvány

¹ A bürokrácia különösen tragikus azért, mert laza ellenőrzéssel párosul. Magyarországon a cégek egyharmada „nem működik“ (nem állít ki statisztikai jelentéseket, nem fizet adót...) Ez a fejlett országokban elképzelhetetlen. Az osztrák rendszerben például: „...az adóhivatal embere már akkor felkeres bennünket, amikor a cégbejegyzést kérelmezzük. Kérdéseink elsősorban anyagi háttérünkre vonatkoznak. A látogatását követően két héten belül hozzájutunk az adószámhoz...“ Ost-Europa. 1996. december 8. old.

tokat. Íme a jogi személyiségű szervezetek adatai:

daság szinte minden ágazatát elérte. Ebből következően a legtöbb ágazatban megszűnt a

Jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma létszám-kategóriák szerint

Létszám	1990*	1992*	1993*	1994*	1995
-10	20.594	59.795	39.772	57.752	87.661
11-50			36.074	33.825	22.030
51-300	4.469	5.773	6.055	6.127	5.406
301-	2.599	1.937	1.624	1.340	1.070
Összesen	27.662	67.505	83.535	99.044	116.167

* Lakás- és garázsszövetkezetek, felszámolás alatt álló és ismeretlen létszámú szervezetek nélkül.

Forrás: Statisztikai Évkönyv 1994. 67. oldal, 1995. 214. oldal

A nagyvállalatok csökkenő száma a korábbi állami cégek válságával, illetve ennek következményeivel magyarázható. Elsősorban a válság miatti karcsúsodásnak, illetve szétesésnek a következménye a közepes méretű egységek növekvő száma is. A közepesként létrejött egységek ritkák. Ugyanakkora legkisebbek gyors gyarapodását mindenekelőtt a – gyakran csak adómegtakarítási megfontolásokból megvalósított – új alapítások magyarázzák. A kicsikből felnövő közepesek csaknem kivételesek.

Ismeretes továbbá, hogy az 1995. december 31-én regisztrált összesen 1.046.539 cég közül 1.014.031 foglalkoztatott 0–10 főt, 25.542 11–50 főt, 5.812 51–300 főt, 1.172 több mint 300 főt.

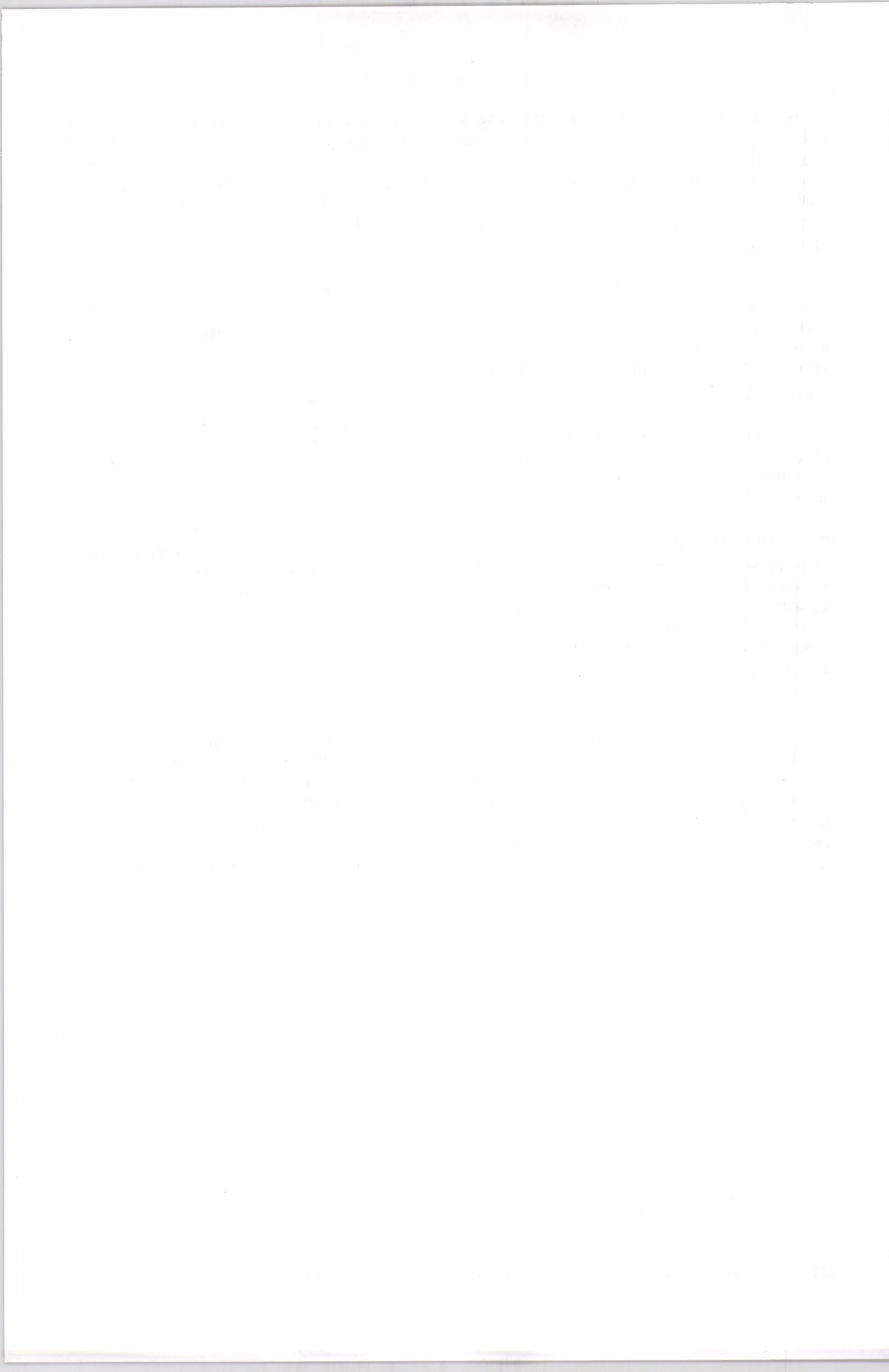
A cégek formája és mérete közt lazák az összefüggések. Bár a tíz főnél kevesebbet foglalkoztató cégek többsége mindig egyéni vállalkozás, Bt. vagy Kft, de pl. a megjelölt időpontban 1.054 Rt és 4.496 szövetkezet is volt köztük. Ugyanakkor 107 egyéni vállalkozás alkalmazottainak a száma volt 51–300 közötti, 5 Bt-é és 16 egyéni vállalkozásé pedig 300 fölötti.

Ki kell emelnünk azt is, hogy mind a nagyvállalati válság, mind a vállalat alapítási láz a gaz-

magyar gazdaságot korábban jellemző túlzott centralizáltság.

A GKI Rt számára készült vállalati mérlegfeldolgozások szerint 1995-ben a nettó árbevétel alapján számított szakágazati szintű koncentrációs Herfindahl indexek „csupán“ 11 szakágazatban értek el (domináns piaci szereplő létét kimutatva) 75 % fölötti, illetve 16 szakágazatban 50–75 % közötti értéket. Az előbbi csoportból a növényolaj-feldolgozást, a kőolaj-feldolgozást, a vegyiszl-gyártást, a vaskohászati alapanyag ellátást, a fényforrásgyártást, a vasutat és a műsorszórást, az utóbbiból a csőgyártást, a vasöntést, a motorgyártást, a kohászati berendezések gyártását, az akkumulátorgyártást és a vasúti berendezésgyártást emelhetjük ki. (Kétségtelen persze, hogy a nagy közszolgáltatói szférában a domináns állami tulajdon szintén monopol pozíciókat teremt.)

- A vállalatok méretcsoportok szerint bontott létszám- és „teljesítmény-“ adatai csak egyes nemzetgazdasági ágakra állnak rendelkezésre. Az Évkönyvek az iparban és az építőiparban besorolt – tíz-húsz főnél többet foglalkoztató – kis-közepes vállalatokra közölnek néhány adatot (melyeket a mezőgazdaságban esetenként a cégek termőterületének nagysága szerint bontott szerény adat-összeállítás egészít ki). E sta-

- A rendszerváltás óta a kis-közepes cégek legális gazdasági teljesítménye ugyancsak többszörösére bővült, és ma a nemzetgazdaságban előállított GDP mintegy felére becsülhető. E részarányt a GKI Rt. számításai szerint a feketegazdaság figyelembevétele talán mintegy 5–8 %-kal növelheti.

- Amint ezt a létszám és az árbevétel megoszlásai mutatják, az átlagos „termelékenység” a (többnyire magántulajdonú) kis- közepes cégek körében sem nagyságrendekkel kisebb mint a (sokszor még mindig állami tulajdonú) nagy cégeknél.

A vállalati mérlegadatok feldolgozása jelentős átlagfeletti „termelékenységet” (és export-képességet) mutatott ki viszont a külföldi tulajdonú cégek körében.

➔ A publikus statisztikák nem közölnek cégméretek szerint bontott exportadatokat. A GKI Rt. ezért a közelmúltban önálló feldolgozást készített e témáról. A munka során a közepes cégek mérethatárát ugyancsak háromszáz főben maximalizáltuk. A vizsgálat fő eredményei a következőkben foglalhatók össze:

- 1994-ben az APEH által nyilvántartott – s a most mondottak szerint értelmezett – kis- és közepes vállalatoknak 13,5 %-a mutatott ki export árbevételt. Az érintett cégek (s különösen a kisebbek) többsége azonban évente csupán egy-két „aprócska” exportügyletet realizál.

- A sok kis ügylet együttesen igen jelentős értéket képvisel. A kis- és közepes vállalkozások 1992-ben a nemzetgazdaság export-teljesítményének 43 %-át, 1993-ban pedig már 52 %-át adták. 1994-ben a szféra ezen részesedése nem emelkedett tovább.

- Az export a kis-közepes cégek körében is igen koncentrált. Más megfogalmazásban: egyes közepes vállalatok a kicsiknél eredményesebben terelik értékesítésüket a külföldi piacok felé.

- A kis-közepes cégek külgazdasági szerepe ágazonként is igen különböző. E körből az iparban az összexport 35,6 %-a, a kereskedelemben 93,2 %-a, a gazdasági szolgáltatások körében 96,6 %-a származik.

- A vizsgált szféra exportképességének a megteremtésében kiemelkedő szerepe van a működőtőke importnak. A részben vagy egészben külföldi tulajdonú kis-közepes vállalkozások részesedése az export-árbevételben 1992-ben 27 %, 1994-ben 40 % volt.

A fejlett országokban a kis-közepes vállalatok tevékenységének és támogatásának nagy fontosságot tulajdonítanak. A magyar gazdaságban – a bemutatottak alapján igen indokoltan – most kezdjük felismerni a szféra jelentőségét. Bízunk benne, hogy e felismerést hamarosan a szférába tartozó cégek helyzetével, teljesítményével kapcsolatos adatszolgáltatás javítása is követi.